

**ЦЕРКОВНО-ПРОСВІТНИЦЬКА
ДІЯЛЬНІСТЬ ЄПИСКОПА
ДОНЕЦЬКОГО ТА ЛУГАНСЬКОГО
ПОЛІКАРПА (ГУЦА) – ПЕРШОГО
ІЄРАРХА УПЦ КИЇВСЬКОГО
ПАТРІАРХАТУ НА ДОНБАСІ
(10.10.1927 – 16.08.1993)**

УДК 94(477)«19»:2-726.2

*Диякон
Микола РУБАН*

Актуальність і постановка проблеми. Процес організаційного становлення Донецько-Луганської єпархії УПЦ Київського Патріархату належить чи не до найменш висвітлених сторінок історії Українського Православ'я. Ключова роль у цих подіях належить єпископу Полікарпу (Гуцу), який став першим ієрархом піднесеної до гідності патріархату Української Православної Церкви на Донбасі. У 2017 р., виповнилось 90 років від дня народження єпископа Полікарпа (Гуца), а в 2018 р. – 25 річниця його архієрейської хіротонії і блаженної кончини (10.10.1927 – 16.08.1993+), однак, упродовж тривалого часу багатогранна постать архіпастиря, а надто ж його унікальні принципи позабогослужбової діяльності, зокрема в церковно-просвітницькій сфері, залишається майже невідомою для широкого загалу, зважаючи на це постає потреба її належного осмислення в світлі вітчизняної церковної історіографії.

Аналіз досліджень і публікацій. Побіжно постать єпископа Полікарпа (Гуца) представлена в роботах істориків-релігієзнавців Донбасу, зокрема І. Луковенка, О. Петрова, О. Форостюка тощо

У статті проаналізовано історичні обставини позабогослужбової діяльності єпископа Донецького та Луганського Полікарпа (Гуца) – першого ієрарха УПЦ Київського Патріархату на Донбасі. Досліджено форми та методи церковно-просвітницької діяльності архіпастиря. Висвітлено події довкола інституційного становлення Донецько-Луганської єпархії УПЦ Київського Патріархату в першій половині 1990-х р.

Ключові слова: *єпископ Полікарп (Гуц), УПЦ Київського Патріархату, Донбас, просвітницька діяльність, благодійність.*

*Deacon Mykola RUBAN
THE CHURCH-EDUCATIONAL
ACTIVITY OF BISHOP OF
DONETSK AND LUGANSK
POLYCARP (GUTS) – THE
FIRST HIERARCH OF THE UOC
KYIVAN PATRIARCHATE ON
THE DONBASS (10.10.1927 –
16.08.1993)*

The article analyzes the historical circumstances of the afterliturgical service of bishop of Donetsk and Luhansk Polycarp (Guts) – the first hierarch of the UOC Kyivan Patriarchate in

[6; 11; 21; 22; 26]. З'ясуванню окремих аспектів діяльності ієрарха присвячена низка розвідок автора [17 – 19], утім, вказана історіографія не вичерпує повноти окресленого завдання, оскільки існує ряд питань довкола історичних обставин позабогослужбової діяльності єпископа Полікарпа, що потребують свого уточнення та належного розкриття.

Мета статті полягає у тому, щоб на підставі комплексного аналізу історичних джерел, періодичних видань та наукової літератури висвітлити обставини церковно-просвітницької діяльності єпископа Полікарпа (Гуца) на Донбасі 1990 – 1993 рр.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці 1980-х рр. у житті Православної Церкви в СРСР відбулися доленосні події, що суттєвим чином вплинули на її подальший інституційний розвиток. З огляду на активність процесів демократизації радянської держави, партійна номенклатура вдалась до спроби лібералізації державно-церковних відносин, що засвідчило цілковиту поразку багатолітнього атеїстичного режиму. В оновленій, демократичній країні Православна Церква поступово стала займати історично належне їй місце у світоглядній системі суспільства.

Тим часом ключовою фігурою релігійного життя м. Артемівська Донецької області став настоятель місцевої Микільської церкви, колишній намісник Свято-Успенського Одеського монастиря архімандрит Полікарп (Гуц), чий багатолітній духовний досвід, невтомна проповідницька праця, активна громадська позиція у поєднанні з особистими моральними якостями спричинили помітне зростання його авторитету серед містян і утворили міцні підвалини розширення форм пастирського служіння серед посттоталітарного суспільства промислового регіону.

Улітку 1990 р. одноголосним рішенням працівників місцевого краєзнавчого музею, мешканців та парафіян архімандрит Полікарп був висунутий кандидатом на перших демократичних виборах до Артемівської (Бахмутської) міської ради народних депутатів й 23 липня 1990 р. був обраний за округом № 133 с. Часів Яр [8]. У структурі міської Ради архімандрит Полікарп

Donbas. The forms and methods of church-educational activity of the archpastor are investigated. The events surrounding the institutional formation of the Donetsk-Luhansk diocese of the UOC Kyivan Patriarchate in the first half of the 1990's were covered.

Key words: *bishop Polycarp (Guts), UOC Kyivan Patriarchate, Donbas, educational activity, charity.*

увійшов до складу Комісії з питань культури та молоді, й за спогадами голови комісії С. Татарінова, на її засіданнях вносив багато цінних пропозицій щодо охорони культурної спадщини краю. Варто зазначити, що досвід політичної діяльності православного духовенства в СРСР на той час був досить поширеним у масштабах країни. Зокрема, під час виборів до Верховної Ради СРСР 1989 р. було обрано шестеро представників Православної Церкви, з поміж яких – патріарх Пимен (Ізвеков), митрополити Олексій (Рідігер) та Питирим (Нечаєв) [9, с. 66]. 15 травня 1990 р. народним депутатом України був обраний митрополит Агафангел (Саввін). Для порівняння, лише на виборах народних депутатів РСФСР 1990 р. до окружних районних, міських та сільських рад було обрано 48 священників; до обласних ради – 5 архієреїв та 11 священників [9, с. 66].

Громадська та суспільно-політична діяльність дозволила майбутньому ієрарху суттєво розширити форми та методи пастирського служіння на теренах промислового регіону, зокрема на церковно-просвітницькій ниві. В інтерв'ю кореспондентові місцевої газети архімандрит Полікарп підкреслив, що «жовтневі революційні вихори відкинули необхідність подібного роду діяльності, зваживши її чужою пролетаріатові. Церква була відлучена від держави та від школи звісно. Що відбувається нині – всі ми добре бачимо. То там, то тут виникають братовбивчі зіткнення, українці стають ворогами росіянам, розгул злочинності та насилля. Усі ми стали цілковито аморальними» [13].

У вересні 1990 р. при бахмутському Свято-Микільському храмі була відкрита – одна з перших на Донбасі – недільна школа на 50 осіб віком від 8 до 15 років [13; 28]. Програма навчання охоплювала катехізис, слов'янську мову, церковну та світську історію [29]. Архімандрит Полікарп наголошував, що «головні принципи, якими ми будемо керуватися в діяльності школи, полягають, на загал, у цілковитій добровільності та духовному вихованні», також додавши: «Ми лише намагаємось відродити незаслужено забуті добрі традиції. Але, оскільки Церква як і раніше відділена від держави і поки що лише готуються відповідні законодавчі акти, ми не можемо претендувати на участь у вихованні дітей безпосередньо в загальноосвітній школі. У приватному ж порядку Церква може організувати подібну моральну акцію». До викладання були залучені сам настоятель – кандидат богослів'я, архімандрит Полікарп та другий священник, що також мав духовну освіту. При школі був утворе-

ний стипендіальний фонд. Найбільш нужденні та успішні слухачі отримували до стипендії у розмірі 40 руб. [13].

На самому відкритті недільної школи, що було висвітлено в місцевій пресі, були присутні заступник голови міськвиконкому А.І. Нагорський, заступник голови міськради В.І. Юкса та ряд інших офіційних осіб [29], що мали продемонструвати зміни у державно-церковних відносинах. Утім, в дійсності, архімандрит Полікарп згадував що, «богоугодні починання знаходять підтримку в міській раді. Однак, на превеликий жаль, словесними схваленнями все й закінчується. Прийняття конкретних рішень так і не вдається побачити». Протягом травня – серпня 1990 р. тяглась справа з придбанням Свято-Микільською парафією будівлі під недільну школу, й зрештою, заняття у вересні розпочались у малоприматному приміщенні дзвіниці [13].

Окремою стороною просвітницької діяльності майбутнього ієрарха була участь у світських культурних заходах. 7 серпня 1990 р. у Бахмутському краєзнавчому музеї була відкрита виставка «Церква та історія» [28]. На відкритті заходу архімандрит Полікарп виступив з лекцією на тему «Роль Церкви в російській історії», текст якої було опубліковано в місцевій газеті «Меридиан» [14]. Кліром Микільського храму було надано ряд культових експонатів для виставки. Захід супроводжував спів парафіяльного церковного хору під керівництвом М.І. Квятковської з програмою духовної музики [28]. У грудні 1989 та 1990 рр. архімандрит Полікарп брав участь у вшануванні Дня пам'яті жертв політичних репресій, що проводилися за ініціативи місцевого краєзнавчого музею. Традиційно захід закінчувався панахидою [3].

Важливим просвітницьким досягненням архімандрита Полікарпа, була можливість безпосереднього звернення до містян через місцеві ЗМІ. Починаючи з весни 1990 р. діяльність майбутнього ієрарха починає широко висвітлюватися в міських газетах «Вперед» та «Меридиан». За сприяння голови комісії з питань культури та молоді при міській раді С.Й. Татарінова, 19 серпня 1991 р. на свято Преображення Господнього архімандрит Полікарп вперше в регіоні звернувся зі святковою проповіддю в ефірі місцевого телеканалу [17, с. 291]. У жовтні 1991 р. учні недільної школи та парафіяни Свято-Микільського храму опублікували в місцевій газеті «Вперед» офіційні привітання архімандриту Полікарпу з нагоди його 64-ліття [20].

Несподівана відставка архімандрита Полікарпа з посади настоятеля Свято-Микільського храму та примусове почислення

багатолітнього клірика на спокій 21 листопада 1991 р. викликали неординарну реакцію серед парафіян та мешканців міста. Навесні 1991 р. учні дитячої недільної школи при Микільській парафії звернулись до предстоятеля Української Православної Церкви – Блаженнішого митрополита Філарета (Денисенка) з відкритим листом, у якому висловили наполегливе прохання повернути до викладання архімандрита Полікарпа, зазначивши, що без нього недільна школа розпалась, позаяк з-поміж 50 учнів її лишилось відвідувати лише 8 [5].

Зрештою, подальші буремні події церковного розділення в Україні спричинили остаточне розділення бахмутської громади Свято-Микільського храму, частина якої на чолі з багатолітнім настоятелем архімандритом Полікарпом підтримала курс предстоятеля УПЦ митрополита Філарета та визнала владу новопризначеного митрополита Донецького та Слов'янського Леонтія (Гудімова). Однак, 16 березня 1992 р. у день, коли, за спогадами Н. Непоп-Румянцевої, митрополит Леонтій мав прийняти делегацію бахмутських парафіян на чолі з архімандритом Полікарпом, ієрарх раптово упокоївся за загадкових обставин. 20 квітня з метою встановлення церковного миру в Бахмуті митрополит Філарет закликав керівництво Донецької єпархії поновити архімандрита Полікарпа на посаді настоятеля Свято-Микільського храму [12]. Однак, цей заклик, як і подальші розпорядження Київської митрополії відверто ігнорувалися місцевим проросійським духовенством.

Наприкінці червня 1992 р. у приміщенні Бахмутського краєзнавчого музею відбулись установчі збори міського комітету захисту канонічних прав УПЦ, головою якого був обраний архімандрит Полікарп. Участь в роботі організаційного комітету взяли виборні представники духовенства та парафіян двох міських церков, а також голова постійної комісії з питань культури та молоді при міській раді С. Татаринів. Розглянувши неправомірні дії промосковського духовенства, спрямовані на дестабілізацію релігійної ситуації, комітет заявив про своє прагнення до сприяння відновленню громадянського спокою в регіоні, підтримки канонічних прав предстоятеля УПЦ – митрополита Філарета, здійснення юридичного захисту духовенства та вірян від посягань на їхню честь та гідність [4].

Після сумнозвісного Харківського собору УПЦ МП, внаслідок якого було фактично ліквідовано канонічні органи єпархіальної влади на Донбасі, тимчасове керівництво парафіями у регіоні взяв на себе особисто митрополит Філарет, указом якого

13 липня 1992 р. архімандрит Полікарп був призначений Донецьким обласним благочинним [27, арк. 123]. Попри відновлення архімандрита Полікарпа в посаді настоятеля Микільського храму указом митрополита Філарета підбурювана відвертими наклепами проросійського духовенства Донеччини частина парафіян не допустила клірика до храму. Примітно, що подібні антиканонічні заходи зустріли байдужість місцевих чиновників, які констатували, що «оскільки парафіяни не визнали цього призначення та не прийняли архімандрита Полікарпа та священника Г. Огурцова у якості своїх духовних керівників, їх призначення втратило свою законну силу» [27, арк. 123].

Під час архіпастирського візиту бахмутської Микільської парафії 26 липня 1992 р. «відновлений» на Донецькій кафедрі єпископ Аліпій (Погребняк) висловив підтримку діям місцевого духовенства, привселюдно назвавши архімандрита Полікарпа «рухівцем» та «католиком» [4]. 31 серпня 1992 р. указом єпископа Аліпія архімандрит Полікарп (Гуц) та священник Г. Огурцов були позбавлені священного сану за підтримку митрополита Філарета [23; 24].

У серпні 1992 р. благочинний Донецької області архімандрит Полікарп ініціював відновлення зруйнованої старовинної бахмутської Покровської церкви, яка мала стати новим кафедральним собором Донецько-Луганської єпархії УПЦ Київського Патріархату. При соборі мав також бути возведений комплекс адміністративних будівель, серед яких єпархіальне управління, притулок для літніх людей та безкоштовна столова для незаможних містян. Орієнтовна вартість проекту оцінювалась у понад 5 млн. крб. [7].

Постановою Священного Синоду УПЦ Київського Патріархату від 19 листопада 1992 р. благочинний Донецької області архімандрит Полікарп був обраний єпископом Донецьким та Луганським [15, с. 8]. 30 листопада 1992 р. Постановою Ради у справах релігії при Кабінеті міністрів України було зареєстровано статут єпархіального управління Донецько-Луганської єпархії УПЦ Київського Патріархату [24]. 10 квітня 1993 р. у Києві відбулась архієрейська хіротонія архімандрита Полікарпа (Гуца) на єпископа Донецького та Луганського – першого ієрарха піднесеної до гідності Патріархату Української Православної Церкви на Донбасі [2, с. 17].

17 квітня 1993 р. на першій шпальті газети «Вперед» було опубліковане перше й, у той же час, останнє Великодне послання преосвященного Полікарпа, єпископа Донецького та Луганського до всіх вірних чад УПЦ Київського Патріархату на

Донбасі, в якому ієрарх підкреслив, що «Нелегкі дні переживає наша Українська Православна Церква. Існують сили, що намагаються внести розкол та смуту до її лона. Утім, ми знаємо, що зло світу перемагається таїнством Воскресіння Христового, Його силою долаються страждання й людська несправедливість, оскільки Христос наповнює собою все», наостанок закликавши возносити молитви до Господа, щоб Він благословив нашу молоду Українську державу та послав її народові духовне оновлення, мир та благодіяння [10].

На тлі складнощів архіпастирського служіння легенева захворювання та цукровий діабет єпископа Полікарпа ускладнилися гангреною ноги й подальшою ампутацією половини ступні, внаслідок чого він майже остаточно втратив здатність пересуватися. 16 серпня 1993 р. єпископ Полікарп упокоївся в Бозі на 66 році життя [16, с. 8].

Висновки. Отже, протягом тривалого часу історичні обставини довкола розколу Українського Православ'я на Донбасі та інституційного відновлення Донецько-Луганської єпархії УПЦ Київського Патріархату залишалися цілком недосліджені, а постать єпископа Полікарпа (Гуца) – однієї з найдраматичніших персоналій зазначених подій – незаслужено забутою. Попри своє відносно нетривале архіпастирське служіння ієрарх встиг закласти основу процесу відновлення та інституалізації єпархій УПЦ Київського Патріархату на Донбасі та ініціювати низку гостро актуальних соціальних проєктів, зокрема в церковно-просвітницькій сфері, які, на жаль, внаслідок складних суспільно-політичних та економічних обставин перших років незалежності України, а надто ж його передчасної смерті, не були реалізовані в повній мірі. На жаль, суттєві проблеми зі здоров'ям передчасно обірвали архіпастирське служіння єпископа Полікарпа, утім, крізь усе своє життя він проніс безперестанне слідування євангельській настанові «Так нехай сяє світло ваше перед людьми, щоб вони бачили ваші добрі діла і прославляли Отця вашого Небесного» (Мф. 5.13 – 26).

1. Біблія: книги Священного Писання Старого та Нового Завіту / в українському перекладі з паралельними місцями та додатками / Пер. Патріарха Філарета (Денисенка). – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. – 1407 с.
2. Архіпастирське служіння Святійшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета за 50 років в архієрейському сані: [В 3 т.] – К.: Видавничий відділ УПЦ Київського Патріархату, 2011. – Т. 1: 1969 – 1990 роки. – 642, [6] с.
3. День пам'яті. Спасибо Вам, люди! // «Вперед» (Артемовск). – 1991. – 15 января № 70 (15122). – С. 3.

4. Заявление Комитета по защите канонических прав Украинской Православной Церкви г. Артемовска // «Меридиан» (Артемовск). – 1992. – 29 августа № 47 (58). – С. 2.
5. Из письма детей воскресной школы при Свято-Николаевском храме // «Бахмутский православный вестник» (Артемовск). – 1992. – № 1. – С. 2.
6. Луковенко І.Г. Православна церква на Донеччині // Религиозна палітра Донецької області: справочник релігійних організацій / [под ред. д. богосл. н., проф. А.І. Шевченко и доц. І.А. Козловського – Донецк: Наука і освіта, 2008. – С. 45 – 52.
7. Мартынов М. Приют в Свято-Покровском соборе // «Меридиан» (Артемовск). – 1992. – 15 августа № 45(56). – С. 1.
8. О выборах депутата Артемовского городского Совета народных депутатов XXI созыва по избирательному округу № 133 // «Вперед» (Артемовск) – 1990. – 27 июля № 119 (15026). – С. 1.
9. Одинцов М.И. Вероисповедные реформы в Советском Союзе и в России. 1985 – 1997 гг. – М., 2010. – 444 с.
10. Пасхальное послание преосвященного Поликарпа, епископа Донецкого и Луганского // «Вперед» (Артемовск). – 1993. – 17 апреля № 43 (15587). – С. 1.
11. Петров О. Сучасний стан і розвиток християнських релігійних течій на Донеччині. – Схід (Донецьк). – 2010. – № 7 (107). – С. 111 – 115.
12. Письмо митрополита Филарета // «Бахмутский православный вестник» (Артемовск). – 1992. – № 1. – С. 2.
13. Поликарп (Гуц), архим. «Мы стали безнравственными...» поможет ли ее воскресить воскресная школа? // «Меридиан» (Артемовск). – 1990. – 24 августа № 2. – С. 5.
14. Поликарп (Гуц), архим. Проповедь на открытии выставки «Церковь и время» // «Меридиан» (Артемовск). – 1990. – сентябрь № 3. – С. 4.
15. Постанови Священного Синоду Української Православної Церкви Київського Патріархату від 19 листопада 1992 р. // Православний вісник. – К., 1992. – № 9 – 12. – С. 7 – 8.
16. Постанови Священного Синоду Української Православної Церкви Київського Патріархату від 20 серпня 1993 р. // Православний вісник. – К., 1993. – № 7 – 9. – С. 2 – 8.
17. Рубан М., дияк. Постать єпископа Полікарпа (Гуца) в історії Свято-Успенського Одеського монастиря (до 90-ліття від дня народження ієрарха (1927-1993)) // Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри: зб. наук. праць Вип. 6. / відп. ред. М.І. Михайлуца. – Херсон: ФОП Грінь Д.С., 2017. – С. 287 – 293.
18. Рубан М., дияк. Преосвященний Полікарп (Гуц), єпископ Донецький та Луганський – перший ієрарх Київського Патріархату на Донбасі (до 90-ї річниці з дня народження) // Православний вісник Київського Патріархату / ред. кол.: прот. Олександр Трофимлюк (гол. ред.) [та ін.]. – Київ, 2017. – № 10 жовтень. – С. 36 – 40.
19. Рубан М., дияк. Соціальне служіння та благодійницька діяльність єпископа Полікарпа (Гуца): до 90-ї річниці з дня народження ієрарха (1927-1993+) // Православ'я в Україні: збірник матеріалів VII Міжнародної наукової конференції присвяченої 25-літтю відновлення Київської православної богословської академії (1992 – 2017) / Під ред. д. богосл. н., проф., митроп. Переяслав-Хмельницького і Білоцерківського Єпіфанія (Думенко), д. іст. н. Г.В. Папакіна, Н.М. Куковальської та ін. – К. : [Київська православна богословська академія], 2017. – С. 339 – 344.
20. Сердечно вітають // «Вперед» (Артемовск). – 1991. – 8 жовтня № 143 (15285). – С. 4.
21. Татаринов С.И., Рубан М.Ю. Нариси історії Православ'я Донеччини. – Бахмут, 2017. – 300 с.

22. Татаринов С. Й., Тутова Н.О. Православ'я Бахмутського краю – погляд кризь століття. Історичний нарис. – Артемівськ, 2009. – 124 с.
23. Указ запрещенному в священнослужении иерею Геннадию Огурцову // «Меридиан» (Артемовск). – 1992. – 7 ноября № 57. – С. 3.
24. Указ заштатному Архимандриту Поликарпу Гуцу Ивану Максимовичу // «Меридиан» (Артемовск). – 1992. – 7 ноября № 57. – С. 3.
25. Фонди Бахмутського краєзнавчого музею. – НДФ. 1405. – С. 1.
26. Форостюк О.Д. Луганщина релігійна. Історичний і правовий аспекти. – Л., 2004. – 206 с.
27. Центральний державний архів вищих органів влади України. – Ф. 4648. – Оп. 7. – Спр. 695. – Арк. 123 – 125.
28. Церковь и история // «Вперед» (Артемовск). – 1990. – 11 августа № 128 (15035). – С. 1.
29. Школа в Церкви // «Меридиан» (Артемовск) – 1990. – октябрь № 6. – С. 1.

1. Bibliia: knyhy Sviashchenoho Pysannia Staroho ta Novoho Zavitu / v ukrainskomu perekladi z paralelnymy mistsiamy ta dodatkamy / Per. Patriarkha Filareta (Denysenka). – K.: Vydannia Kyivskoi Patriarkhii Ukrainkoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho Patriarkhatu, 2004. – 1407 s.
2. Arkhipastyrskoe sluzhinnia Sviatiishoho Patriarkha Kyivskoho i vsiiei Rusy-Ukrainy Filareta za 50 rokov v arkhiiereiskomu sani: [V 3 t.] – K.: Vydavnychiy viddil UPTs Kyivskoho Patriarkhatu, 2011. – T. 1: 1969 – 1990 roky. – 642, [6] s.
3. Den pamiaty. Spasybo Vam, liudy! // «Vpered» (Artemovsk). – 1991. – 15 yanvaria # 70 (15122). – S. 3.
4. Zaiavlenye Komyteta po zashchyte kanonycheskykh prav Ukrainkoi Pravoslavnoi Tserkvy h. Artemovska // «Merydyan» (Artemovsk). – 1992. – 29 avhusta # 47 (58). – S. 2.
5. Yz pysma detei voskresnoi shkoly pry Sviato-Nykolaevskom khrame // «Bakhmutskiy pravoslavnyi vestnyk» (Artemovsk). – 1992. – # 1. – S. 2.
6. Lukovenko I.H. Pravoslavna tserkva na Donechchyni // Relyhyoznaia palytra Donetskoï oblasti: spravochnyk relyhyoznykh orhanyzatsiy / [pod red. d. bohosl. n., prof. A.Y. Shevchenko y dots. Y.A. Kozlovskoho – Donetsk: Nauka i osvita, 2008. – S. 45 – 52.
7. Martynov M. Priiut v Sviato-Pokrovskom sobore // «Merydyan» (Artemovsk). – 1992. – 15 avhusta # 45(56). – S. 1.
8. O vyborakh deputata Artemovskoho horodskoho Soveta narodnykh deputatov KhKhI sozyva po yzbyratelnomu okruhu # 133 // «Vpered» (Artemovsk) – 1990. – 27 yiulia # 119 (15026). – S. 1.
9. Odyntsov M.Y. Veroyispovednye reformy v Sovetskom Soiuzе y v Rossyy. 1985 – 1997 hh. – M., 2010. – 444 s.
10. Paskhalnoe poslanie preosviashchenoho Polykarpa, epyskopa Donetskoï y Luhanskoho // «Vpered» (Artemovsk). – 1993. – 17 aprelia # 43 (15587). – S. 1.
11. Petrov O. Suchasnyi stan i rozvytok khrystyianskykh relihiinykh techii na Donechchyni. – Skhid (Donetsk). – 2010. – # 7 (107). – S. 111 – 115.
12. Pysmo mytropolity Fylareta // «Bakhmutskiy pravoslavnyi vestnyk» (Artemovsk). – 1992. – # 1. – S. 2.
13. Polykarp (Huts), arkhym. «My staly beznравstvennyy...» pomozhet ly ee voskresyt voskresnaia shkola? // «Merydyan» (Artemovsk). – 1990. – 24 avhusta # 2. – S. 5.
14. Polykarp (Huts), arkhym. Propoved na otkrytyy vystavky «Tserkov y vremia» // «Merydyan» (Artemovsk). – 1990. – sentiabr # 3. – S. 4.
15. Postanovy Sviashchenoho Synodu Ukrainkoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho Patriarkhatu vid 19 lystopada 1992 r. // Pravoslavnyi visnyk. – K., 1992. – # 9 – 12. – S. 7 – 8.

16. Postanovy Sviashchennoho Synodu Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho Patriarkhatu vid 20 serpnia 1993 r. // Pravoslavnyi visnyk. – K., 1993. – # 7 – 9. – S. 2 – 8.
17. Ruban M., dyaik. Postat yepyskopa Polikarpa (Hutsa) v istorii Sviato-Uspenskoho Odeskoho monastyria (do 90-littia vid dnia narodzhennia iierarkha (1927-1993) // Pivden Ukrainy: etnoistorychnyi, movnyi, kulturnyi ta relihiinyi vymiry: zb. nauk. prats Vyp. 6. / vidp. red. M.I. Mykhailutsa. – Kherson: FOP Hrin D.S., 2017. – S. 287 – 293.
18. Ruban M., dyaik. Preosviashchennyi Polikarp (Huts), yepyskop Donetskyi ta Luhanskyi – pershyi iierarkh Kyivskoho Patriarkhatu na Donbasi (do 90-yi richnytsi z dnia narodzhennia) // Pravoslavnyi visnyk Kyivskoho Patriarkhatu / red. kol.: prot. Oleksandr Trofymliuk (hol. red.) [ta in.]. – Kyiv, 2017. – # 10 zhovten. – S. 36 – 40.
19. Ruban M., dyaik. Sotsialne sluzhinnia ta blahodiinytska diialnist yepyskopa Polikarpa (Hutsa): do 90-yi richnytsi z dnia narodzhennia iierarkha (1927-1993) // Pravoslavia v Ukraini: zbirnyk materialiv VII Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii prysviachenoï 25-littiu vidnovlennia Kyivskoi pravoslavnoi bohoslovskoi akademii (1992 – 2017) / Pid red. d. bohosl. n., prof., mytrop. Pereiaslav-Khmelnyskoho i Bilotserkivskoho Epifaniia (Dumenko), d. ist. n. H.V. Papakina, N.M. Kukovalskoi ta in. – K. : [Kyivska pravoslavna bohoslovska akademiia], 2017. – S. 339 – 344.
20. Serdechno vitaiut // «Vpered» (Artemovsk). – 1991. – 8 zhovtnia # 143 (15285). – S. 4.
21. Tatarynov S.Y., Ruban M.Yu. Narysy istorii Pravoslavia Donechchyny. – Bakhmut, 2017. – 300 s.
22. Tatarynov S. Y., Tutova N.O. Pravoslavia Bakhmutskoho kraiu – pohliad kriz stolittia. Istorychnyi narys. – Artemivsk, 2009. – 124 s.
23. Ukaz zapreshchennomu v sviashchennosluzheny yereiu Hennadyiu Ohurtsovu // «Merydyan» (Artemovsk). – 1992. – 7 noiabria # 57. – S. 3.
24. Ukaz zashtatnomu Arkhymandrytu Polykarpu (Huts Yvanu Maksymovychu) // «Merydyan» (Artemovsk). – 1992. – 7 noiabria # 57. – S. 3.
25. Fondy Bakhmutskoho kraieznavchoho muzeiu. – NDF. 1405. – S. 1.
26. Forostiuk O.D. Luhanshchyna relihiina. Istorychnyi i pravovyi aspekty. – L., 2004. – 206 c.
27. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vldy Ukrainy. – F. 4648. – Op. 7. – Spr. 695. – Ark. 123 – 125.
28. Tserkov y ystoria // «Vpered» (Artemovsk). – 1990. – 11 avhusta # 128 (15035). – S. 1.
29. Shkola v Tserkvy // «Merydyan» (Artemovsk) – 1990. – oktiabr # 6. – S. 1.